

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/58/2002

O TRADYCIACH WIELKOPOSTNYCH I NIEŚWIĘTYM ŚWIĘTOWANIU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2002

- Blisko dwie piąte Polaków (38%) deklaruje, że w okresie Wielkiego Postu bezwzględnie przestrzega postu i nie jada mięsa w piątki. Niespełna jedna trzecia (31%) podchodzi do sprawy postu mniej rygorystycznie i w te dni tygodnia „raczej” nie jada potraw mięsnych. O połowę mniejszy odsetek badanych (15%) nie unika w tym okresie potraw mięsnych i jada mięso w piątki. Niemal taka sama liczba osób (16%) w ogóle nie zwraca uwagi na post - również w tym okresie jada to, na co ma ochotę.
- Najbardziej powszechnie uznawanym zwyczajem związanym z Wielkanocą jest zachowanie postu w Wielki Piątek i Środę Popielcową (odpowiednio: 95% i 91% wskazań).
- Zdaniem ponad połowy ankietowanych w ich najbliższym otoczeniu ludzie bawią się w karnawale, a zachowują odpowiednią powściągliwość w okresie postu. Sądzi tak wyraźna większość mieszkańców wsi, podczas gdy ponad połowa mieszkańców dużych miast uważa, że ich sąsiedzi i znajomi nie przestrzegają tego zróżnicowania i zachowują się podobnie, niezależnie od tego, czy jest karnawał czy post.

Miejsce zamieszkania	Patrząc na zachowania swoich sąsiadów i znajomych, jak Pan(i) ocenia, czy w Polsce jeszcze ma znaczenie rozróżnienie między okresem karnawału (zapustami) a okresem postu, czy też teraz ludzie zwykle zachowują się tak samo, niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał? Czy, Pana(i) zdaniem, w Polsce obecnie:		
	w większości ludzie przestrzegają postu, a bawią się w karnawale	zatarła się granica między postem i karnawalem, a ludzie zachowują się tak samo, niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Wieś	68	27	5
Miasto do 20 tys.	50	47	2
- 20 -100 tys.	58	35	7
- 101 - 500 tys.	41	57	2
- 501 tys. i więcej	44	50	6
Ogółem	56	39	5

- Wśród zachowań, które można uznać za odmienne od tradycyjnego modelu świętowania, Polacy najsilniej akceptują możliwość spędzania Świąt Wielkiejnocy czy Bożego Narodzenia poza domem. Dla większości badanych nie są niczym rażącym niedzielne zakupy w supermarkecie. Niespełna dwie trzecie ankietowanych w zasadzie nie ma nic przeciwko podejmowanej dobrowolnie pracy zarobkowej w niedziele i święta. Natomiast dla ponad połowy respondentów rażącym naruszeniem poczucia przyzwoitości jest uczestnictwo w okresie Wielkiego Postu w hucznych zabawach lub weselach, a tym bardziej ich urządzenie. Dla większości badanych rażące jest to, gdy ktoś w niedzielę bądź święto kościelne wykonuje prace remontowe lub porządkowe w domu czy ogrodzie, np. wierci dziury w ścianach, trzepie dywany, kosi trawnik.

Obyczajowość Polaków, także ta związana z przeżywaniem najważniejszych świąt chrześcijańskich, zmienia się. Szczególne nasilenie zmian w traktowaniu świąt przyniosło ostatnie dwunastolecie - zmiany ustrojowe i idące w wielu kierunkach „urynkowienie” zachowań społecznych, a także mentalności Polaków. W przypadku Wielkanocy i Świąt Bożego Narodzenia możemy obserwować, jak w niektórych warstwach społecznych zmienia się sposób ich spędzania - coraz częściej wykorzystywane są nie po to, by tradycyjnie świętować na łonie rodziny, lecz żeby wyjechać i zażywać odpoczynku poza domem, np. gdzieś w cieplejszym klimacie. Święta tracą wymiar tradycyjny i sakralny stając się raczej okazją do tego, by wypoczywać i realizować naczelne hasło kultury masowej - dobrze się bawić.

Z drugiej strony święta kościelne, a zwłaszcza niedziela dla wielu osób przestają się czymkolwiek różnić od pierwszego dnia weekendu, czyli obdarzanej jeszcze nie tak dawno nieodłącznym przymiotnikiem „wolna” - soboty. Święta i weekend traktowane są na ogół jako czas wolny, pozbawiony aktywności zawodowej, który można poświęcić na inne zajęcia, np. zakupy albo na prace porządkowe w domu lub ogrodzie itp.

Wydaje się, że w praktyce życia codziennego w minionej dekadzie pogłębił się proces desakralizacji niedziel i świąt kościelnych. Wiąże się to z przemianą modelu pracy zawodowej, która w wielu przypadkach jest tak angażująca czasowo i fizycznie, że w ciągu tygodnia nie pozwala na realizację, niekiedy nawet podstawowych, spraw życiowych. Stąd niektóre czynności są po prostu odkładane na jeden z dwóch dni weekendu. Po drugie, wraz ze zmianami rynkowymi w ciągu ostatnich lat zmienił się model zaopatrywania się gospodarstw domowych. Zakupy stały się czynnością skumulowaną - tańsze i prostsze jest zaopatrywanie się raz na jakiś czas w supermarkecie w produkty różnego rodzaju niż robienie zakupów - w miarę pojawiających się potrzeb - w sklepach specjalistycznych, osiedlowych lub znajdujących się blisko miejsca zamieszkania. Nie gromadzi się już, jak w czasach

rynkowego ubóstwa, zapasów na przyszłość, ale kupuje się na zapas, by wykorzystać tzw. okazje - przeceny, obniżki, promocje itp. Najlepszym czasem na tego rodzaju czynności jest oczywiście weekend, stąd także w niedziele można obserwować, jak całe rodziny odwiedzają owe „świątynie konsumeryzmu”: super- i hipermarkety czy centra handlowe.

Postrzeganiu tych przemian obyczajowych poświęciliśmy jeden z ostatnich sondaży¹. Zapytaliśmy Polaków o ich stosunek do Wielkiego Postu i tradycji związanych z Wielkanocą.

PRZESTRZEGANIE POSTU

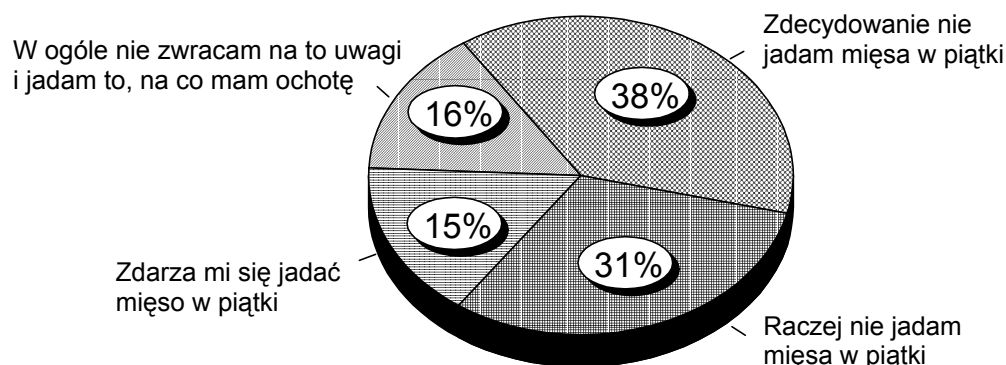
Blisko dwie piąte Polaków (38%) deklaruje², że w okresie Wielkiego Postu bezwzględnie przestrzega postu i w piątki nie jada mięsa. Jednocześnie 2% badanych z tej grupy stwierdza, że w ciągu całego roku, a nie tylko w okresie postu, w piątki rezygnuje z jedzenia potraw mięsnych. Poza tą grupą niespełna 1% ogółu respondentów (2% wśród uczniów i studentów) określa się jako wegetarianie, czyli osoby z innych przyczyn w ogóle niejedzące mięsa.

Niespełna jedna trzecia badanych (31%) twierdzi, że w okresie postu raczej nie jada potraw mięsnych w piątki, czyli - jak można przypuszczać - podchodzi do sprawy postu mniej rygorystycznie. O połowę mniejszy odsetek respondentów (15%) przyznaje, że jada mięso w piątki, a więc nie unika sytuacji, w których nie ma możliwości zachowania postu. Niemal taka sama liczba badanych (16%) w ogóle nie przestrzega postu i jada to, na co ma ochotę.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (141) przeprowadzono w dniach 1-4 lutego 2002 roku na liczącej 954 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Za pomocą pytań ankietowych dotyczących wartości docieramy niemal wyłącznie do zewnętrznej warstwy sfery aksjologicznej tzw. wartości deklarowanych. Są to wartości, które funkcjonują przede wszystkim w sferze symbolicznej i dotyczą tego, jak ludzie myślą (dokładniej - jak sądzą, że powinni myśleć), a w mniejszym stopniu tego, jak się zachowują. Jest oczywiste, że wartości deklarowane nie muszą pozostawać w pełnej zgodzie z wartościami realizowanymi w życiowej praktyce. Oznacza to, że obraz aksjologii wyłaniający się z badań sondażowych jest wyidealizowany. Pytamy o tego rodzaju kwestie dlatego, że uzyskiwane odpowiedzi dają pewien obraz powszechnie uznawanych norm, czyli tego, co w wymiarze ogólnospołecznym jest uznawane za ważne lub dobre, w odróżnieniu od tego, co nieistotne bądź naganne. Inaczej mówiąc, tego rodzaju deklaracje mogą nam powiedzieć, jak kształtuje się społeczne poczucie „przyzwoitości”, czyli gdzie leży granica między tym, co jest społecznie aprobowane, a tym, co wykracza poza akceptowane zbiorowo normy.

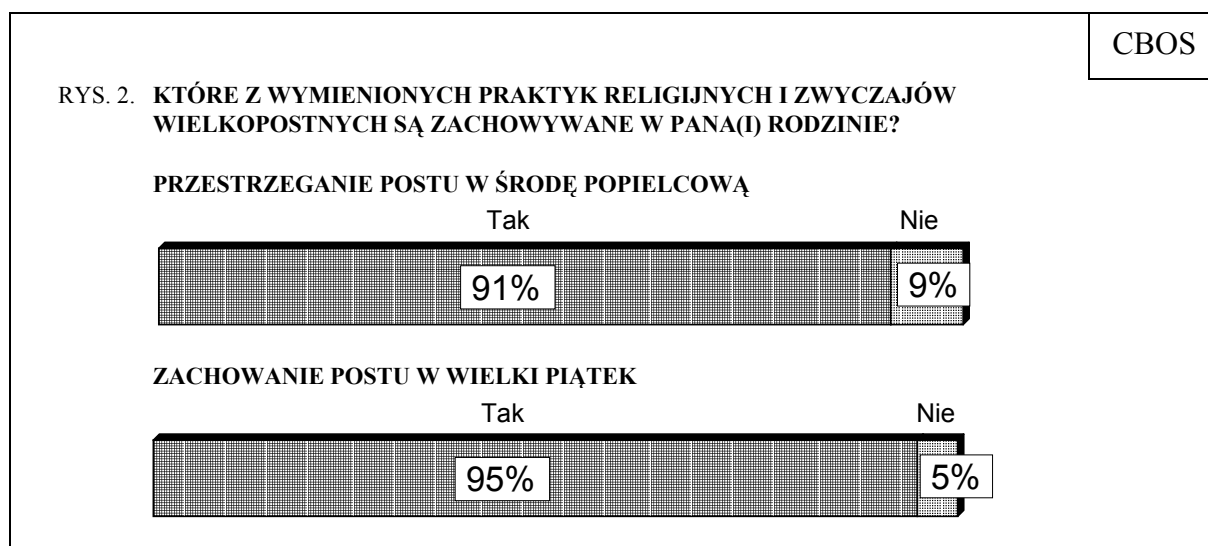
RYS. 1. CZY W OKRESIE POSTU ZWYKLE STARA SIĘ PAN(I) NIE JEŚĆ MIĘSA W PIĄTEK
CZY TEŻ NIE ZWRACA PAN(I) NA TO UWAGI I JADA TO, CO CHCE?

Zachowywanie postu i niejedzenie mięsa w okresie Wielkiego Postu jest związane przede wszystkim z wiarą oraz, co się z tym wiąże, ze stosunkiem do praktyk religijnych. Większość osób w ogóle niebiorących w nich udziału (61%) stwierdza, że w okresie postu generalnie spożywa to, na co aktualnie ma ochotę, czyli jada mięso. Natomiast wśród osób, które uczestniczą w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu, połowa w okresie Wielkiego Postu bezwzględnie nie jada mięsa w piątki.

O konieczności przestrzegania postu i niespożywania potraw mięsnych w tym okresie najsilniej przekonane są osoby starsze (powyżej 55 roku życia), częściej mieszkające na wsi niż w miastach, raczej gorzej wykształcone. Wśród grup społeczno-zawodowych mniej lub bardziej bezwzględne przestrzeganie postu deklarują rolnicy oraz robotnicy niewykwalifikowani. Natomiast jedna piąta badanych z wykształceniem co najmniej średnim, a także jedna piąta mieszkańców miast powyżej 20 tys. ludności w okresie postu jada, co chce, w tym mięso. Do spożywania mięsa w wielkopostne piątki najczęściej przyznają się przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla, a także respondenci pracujący na własny rachunek - jedna czwarta spośród nich jada w piątki to, na co ma ochotę.

O ile dla osób wierzących zachowanie ścisłego postu w każdy wielkopostny piątek nie jest absolutną koniecznością, o tyle w Wielki Piątek oraz Środę Popielcową (a także w Wigilię) bezwzględnie powinno się zachować post i nie jeść potraw mięsnych. Ogromna większość badanych deklaruje, że w ich rodzinach przestrzega się postu w Wielki Piątek i Środę Popielcową.

Ponad połowa ankietowanych z mniejszym lub większym zrozumieniem podchodzi do tego, że ktoś w ciągu roku nie zachowuje postu w piątki i w te dni tygodnia jada mięso, przy czym trzeba zaznaczyć, że ponad jedna trzecia nie ma nic przeciwko tego typu postępowaniu. Natomiast niespełna co trzeci respondent uznaje takie zachowanie za rażące.

Dla zdecydowanej większości badanych (70%) mniej lub bardziej rażącym naruszeniem normy kulturowej jest spożywanie mięsa w Wielki Piątek i Wigilię. Tylko co piąty badany toleruje sytuację, gdy ktoś nie przestrzega postu w te dni.

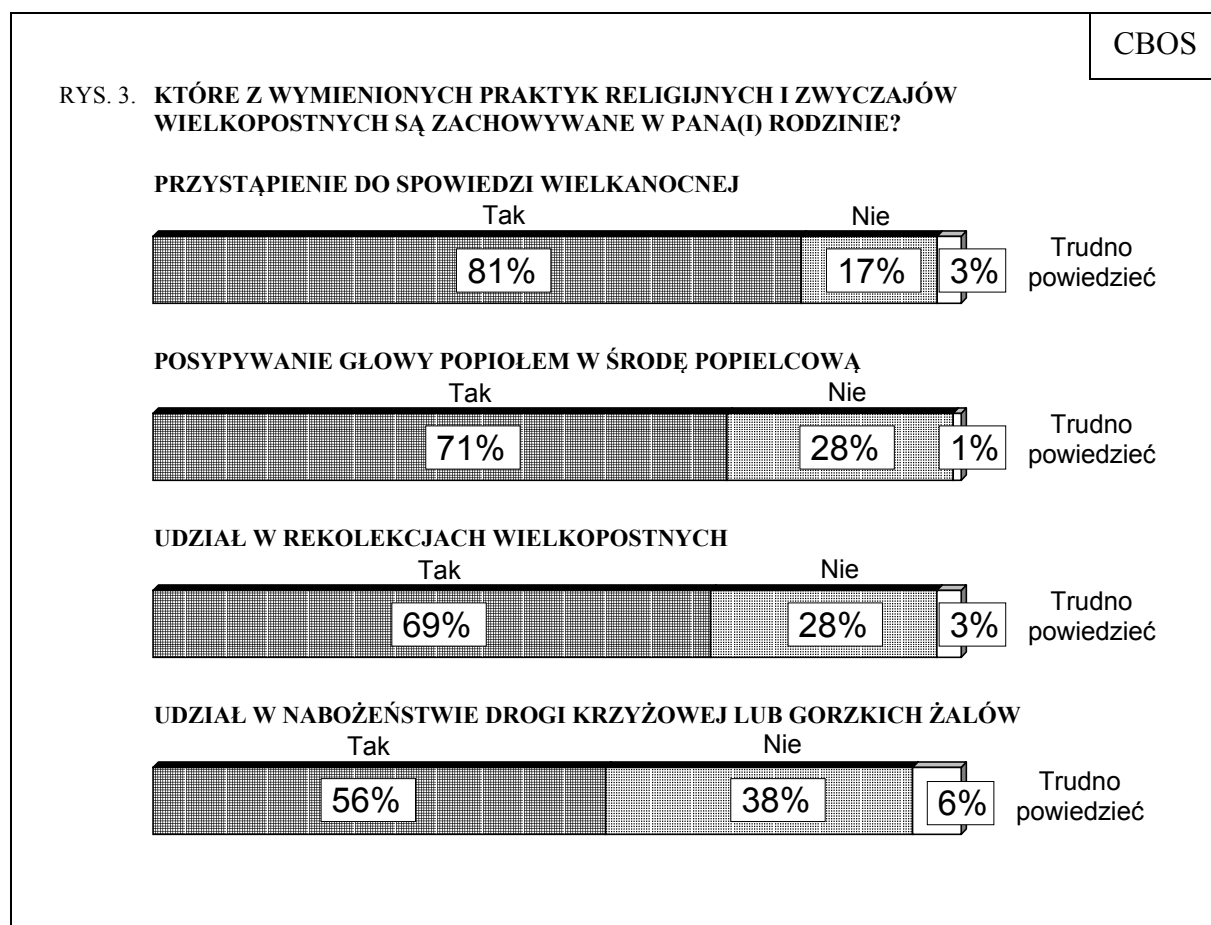
Tabela 1

Jak Pan(i) reaguje, gdy ktoś:	W zasadzie nie mam nic przeciwko temu	Odpowiedź ambiwalentna	To mnie razi
	w procentach		
- jada mięso w piątki	51	20	29
- jada mięso w Wielki Piątek lub Wigilię	22	8	70

Badani odpowiadając na to pytanie posługiwali się 7-punktową skalą, na której 1 oznacza, że nie mają nic przeciwko danemu zachowaniu, natomiast 7 - że zachowanie to zdecydowanie ich razi.

ZWYCZAJE WIELKOPOSTNE

Zachowanie postu w Wielki Piątek i Środę Popielcową jest najbardziej powszechnie uznawanym zwyczajem związanym z Wielkanocą. Zdecydowana większość ankietowanych deklaruje także podtrzymywanie innych zwyczajów i praktyk religijnych wiążących się z tym okresem roku liturgicznego. Ponad cztery piąte respondentów twierdzi, że w ich rodzinach praktykowane jest przystępowanie do spowiedzi wielkanocnej. Nieco mniej osób utrzymuje, że ich rodziny zachowują zwyczaj posypywania głów popiołem w Środę Popielcową. Tylko nieznacznie mniej ankietowanych uczestniczy, według własnych deklaracji, w rekolekcjach wielkopostnych. Wśród wymienionych praktyk religijnych badani relatywnie rzadziej biorą udział w nabożeństwie drogi krzyżowej lub gorzkich żalów, niemniej jednak uczestnictwo w którymś z tych nabożeństw deklaruje ponad połowa ankietowanych.

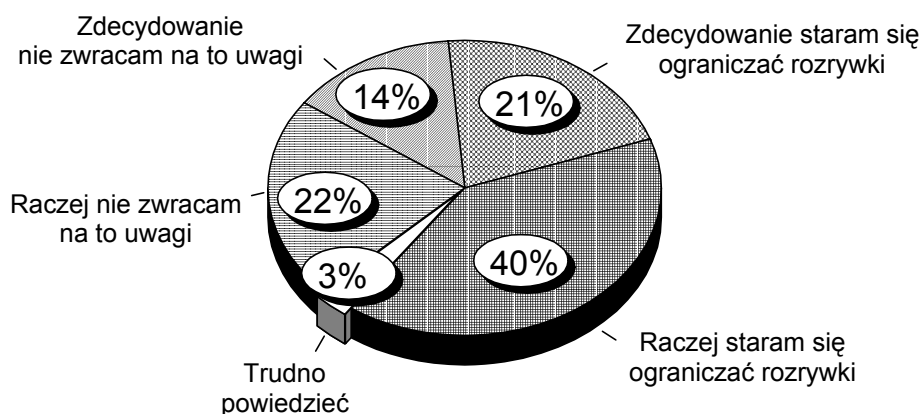
Od kilku lat deklaracje te utrzymują się na zbliżonym poziomie. W porównaniu z wcześniejszymi wskazaniem nieznacznie mniej respondentów deklaruje w tym roku udział w nabożeństwie drogi krzyżowej lub gorzkich żalów, nieco mniej zapowiada także uczestnictwo w rekolekcjach wielkopostnych. Nieznacznie mniejszy odsetek ankietowanych twierdzi, że w jego rodzinie zachowywany jest zwyczaj posypywania głowy popiołem w Środę Popielcową.

Tabela 2

Które z wymienionych praktyk religijnych i zwyczajów wielkopostnych są zachowywane w Pana(i) rodzinie?	III 1998	III 1999	IV 2000	II 2002
	odsetki odpowiedzi twierdzących			
Posypywanie głowy popiołem w Środę Popielcową	74	75	76	71
Udział w rekolekcjach wielkopostnych	73	75	74	69
Przystąpienie do spowiedzi wielkanocnej	81	83	83	81
Udział w nabożeństwie drogi krzyżowej lub gorzkich żalów	61	62	62	56

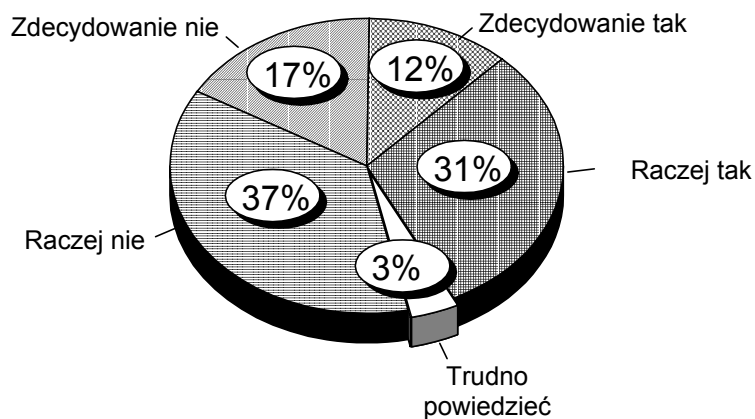
Ponad jedna trzecia badanych (36%) nie uznaje Wielkiego Postu za jakiś szczególny okres w ich życiu, wymagający skupienia, wyciszenia czy nawet pewnego rodzaju ascezy, i nie rezygnuje w tym czasie z rozrywek lub udziału w zabawach. Ponad jedna piąta respondentów (21%) - według własnych deklaracji - zdecydowanie stara się w tym okresie ograniczać rozrywki, natomiast dwie piąte (40%) raczej unika słuchania muzyki rozrywkowej, rzadziej ogląda telewizję, chodzi na zabawy czy do kina. W sumie zatem trzy piąte Polaków w mniejszym lub większym stopniu stara się w Wielkim Poście nie tylko pościć fizycznie, ale także duchowo przygotować się do Świąt Zmartwychwstania Pańskiego.

RYS. 4. CZY W OKRESIE WIELKIEGO POSTU STARA SIĘ PAN(I) JAKOŚ OGRANICZAĆ ROZRYWKI, RZADZIEJ OGLĄDAĆ TELEWIZJĘ, NIE CHODZIĆ NA ZABAWY CZY DO KINA, NIE SŁUCHAĆ MUZYKI ROZRYWKOWEJ ITP., CZY TEŻ RACZEJ NIE ZWRACA PAN(I) NA TO UWAGI?

Wielki Post poprzedzający najważniejsze święto chrześcijaństwa powinien być dla osób wierzących czasem przemyśleń, refleksji, rachunku sumienia. Okres ten często skłania do dokonywania życiowych bilansów, ocen, stwarza okazję do naprawy tego, co złe lub nieudane we własnym życiu bądź kontaktach z innymi ludźmi. Jest to czas podejmowania różnego rodzaju wewnętrznych postanowień, zobowiązań czy, jak się kiedyś mówiło, ślubów. Ponad dwie piąte ankietowanych (43%) stwierdza, że w okresie Wielkiego Postu częściej niż zwykle zdarza im się podejmować różnego rodzaju wewnętrzne postanowienia czy zobowiązania. Jednak ponad połowa Polaków (54%) nie odczuwa potrzeby dokonania ekspiacji i nie ma zwyczaju podejmowania w tym okresie jakichś życiowych decyzji.

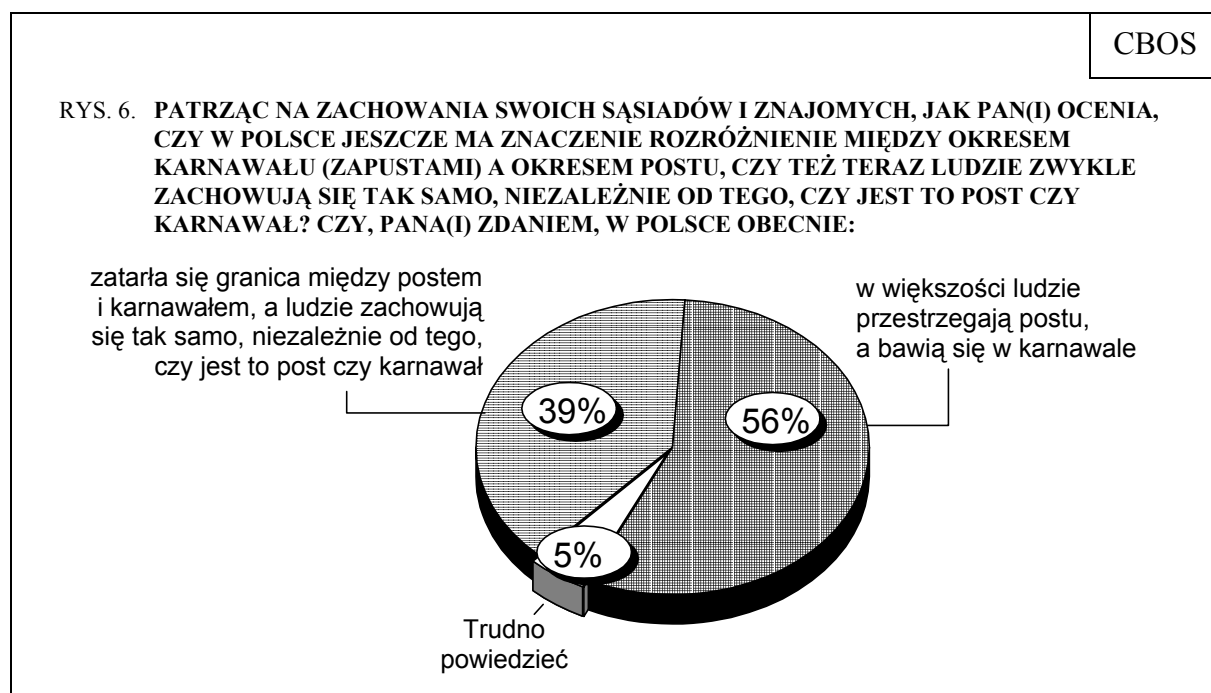
RYS. 5. CZY W OKRESIE WIELKIEGO POSTU CZĘŚCIEJ NIŻ ZWYKLE MYŚLI PAN(I) O SWOIM ŻYCIU, CZY PODEJMUJE JAKIEŚ POSTANOWIENIA, ZOBOWIĄZANIA?

O WALCE KARNAWAŁU Z POSTEM

Sekularyzacja i desakralizacja życia to we współczesnej kulturze zjawiska diagnozowane nieustannie już od lat. Także w naszym społeczeństwie możemy obserwować zawężanie się funkcjonujących jeszcze niedawno powiązań życia codziennego ze sferą sacrum. Dotyczy to również zbiorowego przeżywania czasu niegdyś dużo wyraźniej związanego z kalendarzem liturgicznym. Karnawał i post obrazowały dwie strony ludzkiego życia: czas zabawy, zamiany ról, radości z fizycznej strony życia i czas ascezy, degradacji fizyczności, umartwienia, zwrotu ku transcendencji. Żeby naprawdę odczuwać niezwykłość okresu postu, trzeba było rzeczywiście cieszyć się życiem i korzystać z karnawału. Wydaje się, że obecnie w zbiorowym przeżywaniu czasu nastąpiło swego rodzaju „spłaszczenie” doświadczenia - czas stracił swoją dynamikę, ludzie w mniejszym stopniu umieją się bawić w karnawale, podobnie jak w mniejszym stopniu zwracają uwagę na post. Co na ten temat sądzą badani?

Zdaniem ponad połowy ankietowanych w ich najbliższym otoczeniu ludzie w większości bawią się w karnawale, a zachowują odpowiednią powściągliwość w okresie postu. Niespełna dwie piąte badanych nie podziela tego optymizmu - uważa, że obecnie zatarła się granica między postem i karnawalem, a ludzie zachowują się tak samo w obu okresach.

Deklaracje ankietowanych mogą wskazywać na różnice kulturowe dzielące mieszkańców miast (zwłaszcza tych największych, powyżej 100 tys. ludności) i wsi. Wyraźna większość mieszkańców wsi ocenia, że w ich najbliższym otoczeniu ciągle funkcjonuje wyraźna cezura między karnawalem a postem, podczas gdy ponad połowa mieszkańców dużych miast uważa, że ich sąsiedzi i znajomi nie przestrzegają tego zróżnicowania i zachowują się podobnie (czytaj: bawią się), niezależnie od tego, czy jest to karnawał czy post.

Tabela 3

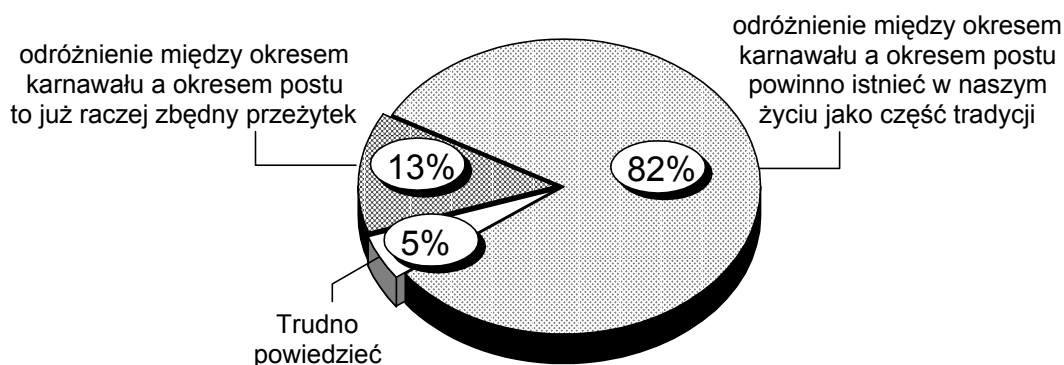
Miejsce zamieszkania	Patrząc na zachowania swoich sąsiadów i znajomych, jak Pan(i) ocenia, czy w Polsce jeszcze ma znaczenie rozróżnienie między okresem karnawału (zapustami) a okresem postu, czy też teraz ludzie zwykle zachowują się tak samo, niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał? Czy, Pana(i) zdaniem, w Polsce obecnie:		
	w większości ludzie przestrzegają postu, a bawią się w karnawale	zatarła się granica między postem i karnawalem, a ludzie zachowują się tak samo, niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Wieś	68	27	5
Miasto do 20 tys. ludności	50	47	2
- 20 -100 tys.	58	35	7
- 101 - 500 tys.	41	57	2
- 501 tys. i więcej ludności	44	50	6

Fakt ten oczywiście ma także związek z religijnością - trzy piąte osób w ogóle nieuczestniczących w praktykach religijnych (61%) uważa, że właściwie nie ma już żadnej różnicy między okresem postu a okresem karnawału. Natomiast ponad połowa respondentów biorących udział w praktykach religijnych co najmniej 1-2 razy w miesiącu jest zdania, że większość ich znajomych i sąsiadów inaczej zachowuje się w karnawale, a inaczej w poście.

Ponad cztery piąte ankietowanych (82%) uważa, że we współczesnej obyczajowości trzeba dbać o zachowanie karnawału - okresu zabaw, balów, jak również o zachowanie postu - okresu powagi, skupienia. Można sądzić, że osoby te uznają post i karnawał za niezbywalną część naszej tradycji kulturowej. Jedynie 13% badanych jest zdania, że to raczej zbędny przeżytek - coś, czego większość ludzi nie przestrzega i czego nie warto bronić. Zarówno post, jak i karnawał traktuje jako przeżytek niemal połowa (49%) osób, które w ogóle nie biorą udziału w praktykach religijnych. Obojętność religijna to czynnik najsilniej wpływający na kwestionowanie sensu tytułowej walki karnawału z postem.

CBOS

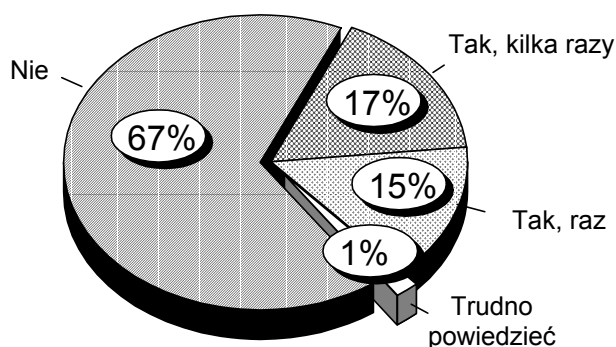
RYS. 7. CZY, PANA(I) ZDANIEM, ODRÓŻNIENIE MIĘDZY OKRESEM KARNAWAŁU (ZAPUSTAMI), KIEDY ODBYWAJĄ SIĘ ZABAWY I BALE, A OKRESEM POSTU, KIEDY LUDZIE SIĘ NIE BAWIĄ I PANUJE POWAŻNIEJSZY NASTRÓJ, POWINNO ISTNIEĆ W NASZYM ŻYCIU JAKO CZĘŚĆ TRADYCJI CZY TEŻ JEST TO JUŻ ZBĘDNY PRZEŻYTEK? CZY, PANA(I) ZDANIEM:

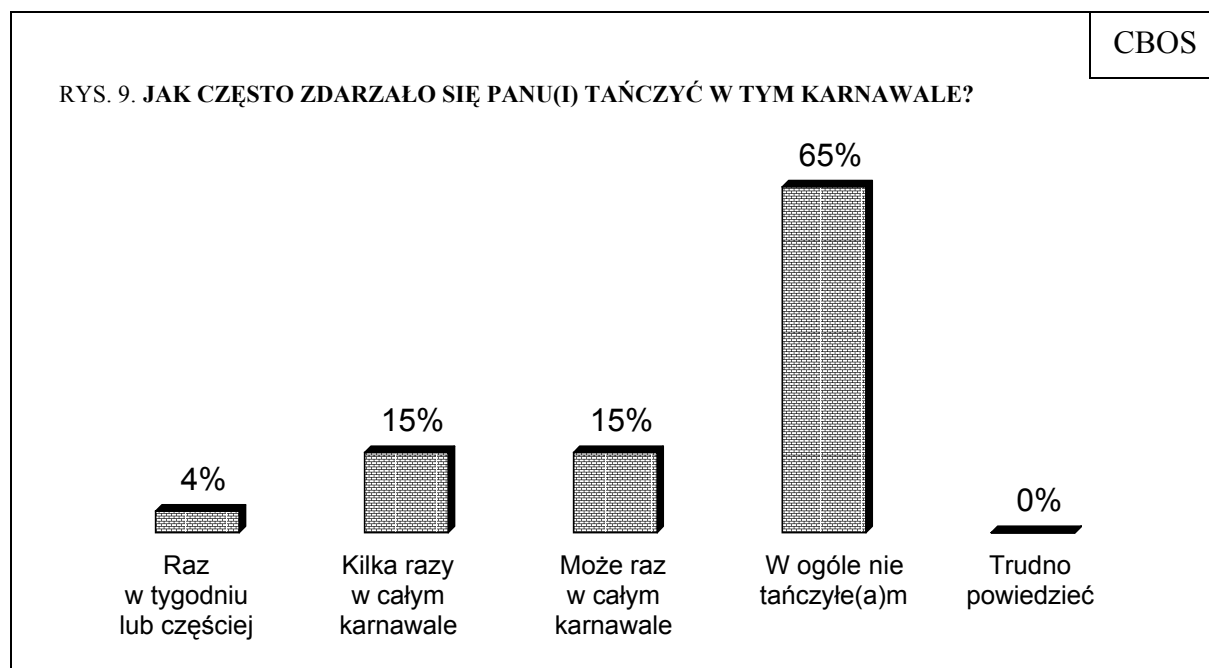
Czy Polacy umieją się bawić, czy korzystają z możliwości, jakie stwarza karnawał? Ponad dwie trzecie ankietowanych nie było w tegorocznym karnawale na żadnej zabawie (nawet uwzględniając sylwestrową), w czasie której odbywały się tańce. Pozostali mniej więcej równie często bawili się tylko raz (zapewne w Sylwestra) lub jedynie kilka razy uczestniczyli w zabawach, podczas których tańczono.

CBOS

RYS. 8. CZY W TEGOROCZNYM KARNAWALE BYŁ(A) PAN(I) NA ZABAWIE (IMPREZIE), PODCZAS KTÓREJ TAŃCZONO? PROSZĘ UWZGLĘDNIĆ ZABAWĘ SYLWESTROWĄ

Deklaracje dotyczące tańczenia w okresie karnawału są zbliżone. Blisko dwie trzecie ankietowanych ani razu nie zatańczyło w tym karnawale. Osoby, które bawiły się w ten sposób, przeważnie tańczyły raz lub kilka razy w całym karnawale, tylko niewielki odsetek „balował” co najmniej raz w tygodniu.

Najczęściej bawiły się, co oczywiste, osoby młode (do 24 roku życia) - ponad połowa z nich (59%) przynajmniej kilka razy uczestniczyła w zabawach tanecznych. Niemal trzy czwarte uczącej się młodzieży - uczniów i studentów (74%) co najmniej kilka razy było na zabawach z tańcami. Interesujące jest, że większość respondentów w wieku od 25 do 34 lat nie była w karnawale na żadnej zabawie tanecznej, większość również, według własnych deklaracji, nie tańczyła w czasie tegorocznego karnawału (po 59%). W następnych grupach wiekowych, co zrozumiałe, odsetek osób w ogóle nie tańczących jest coraz wyższy, niemniej najwyraźniejsza granica, jeśli chodzi o udział w zabawach, przebiega właśnie około 25 roku życia. Ciekawe jest także to, że w tym karnawale częściej nie uczestniczyły w żadnej zabawie tanecznej kobiety (68%) niż mężczyźni (56%).

CZAS ŚWIĘT(Y)A CZY CZAS WOLNY?

Niedzielne odwiedziny w jakimkolwiek supermarkecie mogą nasunąć wniosek, że przykazanie: „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił” nie wydaje się obligujące dla znacznego odsetka Polaków - zapewne większego niż liczba określających się jako osoby wierzące i praktykujące. Niedziela nie jest już dniem odpoczynku i spokoju, ale staje się dniem zakupów, świętem handlowców, którzy w oba weekendowe dni notują najwyższe obroty. Tym samym w praktyce czas święta traci swój wymiar sakralny i zbiorowy, a staje się tylko czasem wolnym - do dowolnego wykorzystania przez każdego konsumenta indywidualnie. Czy tego rodzaju zachowania podważające tradycyjny model świętowania są już traktowane jako coś zwykłego, normalnego czy też jest to zjawisko rażące nasze poczucie porządku rzeczy, a mówiąc dosadniej - przyzwoitości?

Wśród rozmaitych zachowań tego typu Polacy najbardziej zdecydowanie godzą się na świąteczne wyjazdy - w zdecydowanej większości nie mają nic przeciwko temu, gdy ktoś spędza poza domem Wielkanoc czy Boże Narodzenie. Nie oznacza to oczywiście, że trzy czwarte respondentów chciałoby wyjechać na święta, niemniej jednak tak duży odsetek akceptuje możliwość spędzenia świąt z dala od domu.

Dla takiego samego odsetka badanych niczym rażącym nie są niedzielne zakupy w supermarkecie czy centrum handlowym, przy czym ponad połowa nie ma jakichkolwiek zastrzeżeń co do tego rodzaju zachowań. Tylko dla 15% badanych jest to rażące.

Niespełna dwie trzecie ankietowanych w zasadzie nie ma nic przeciwko podejmowanej dobrowolnie pracy zarobkowej lub dorabianiu w niedziele i święta. Ponad jedna czwarta badanych uznaje takie zachowania za niewłaściwe. Ponad połowa z wyrozumiałością odnosi się do tego, gdy ktoś w sensie dosłownym nie święci „świętego dnia” i nie chodzi w niedzielę do kościoła. Dla ponad jednej czwartej ankietowanych nieuczestniczenie w niedzielnej mszy jest zachowaniem naruszającym zbiorowe normy.

Natomiast dla ponad połowy respondentów rażącym naruszeniem poczucia przyzwoitości jest uczestnictwo w okresie Wielkiego Postu w hucznych zabawach lub weselach, a tym bardziej ich urządzenie. Dla trzech piątych Polaków rażącym naruszeniem

norm kulturowych jest to, gdy ktoś w niedzielę wykonuje prace remontowe albo porządkowe w domu lub ogrodzie, np. wierci dziury w ścianach, trzepie dywany, kosi trawnik. Tolerancję wobec udziału w zabawach w okresie postu deklaruje jedna trzecia ankietowanych, natomiast w przypadku pozostałych zachowań - nieco mniejszy odsetek.

Tabela 4

Jak Pan(i) reaguje, gdy ktoś:	W zasadzie nie mam nic przeciwko temu	Odpowiedź ambiwalentna	To mnie razi
	w procentach		
- wyjeżdża z domu na wczasy lub wycieczki na Wielkanoc	75	11	14
- wyjeżdża z domu na wczasy lub wycieczki na Wigilię i okres Świąt Bożego Narodzenia	74	11	15
- w niedzielę robi zakupy w supermarkecie	75	9	15
- w niedzielę dobrowolnie pracuje zarobkowo lub dorabia	63	11	26
- nie chodzi do kościoła w niedzielę i święta	56	17	27
- uczestniczy w zabawach, bawi się w okresie postu	33	11	56
- organizuje wesele lub innego rodzaju huczne zabawy w okresie postu	31	10	59
- w niedzielę lub święta kościelne zajmuje się pracami remontowymi lub porządkowymi w domu lub ogrodzie, np. wierci dziury w ścianach, trzepie dywany, kosi trawnik itp.	31	9	60

Badani odpowiadając na to pytanie posługiwali się 7-punktową skalą, na której 1 oznacza, że nie mają nic przeciwko danemu zachowaniu, natomiast 7 - że zachowanie to zdecydowanie ich razi.

Zdecydowana większość Polaków deklaruje, że uczestniczy w praktykach religijnych i przestrzega zwyczajów związanych ze Świątami Wielkiejnocy - pości w Wielki Piątek, bierze udział w rekolekcjach wielkopostnych, przystępuje do spowiedzi wielkanocnej. Trzy piąte respondentów (61%) stara się w tym okresie ograniczać rozrywki. Dla większości badanych mniej lub bardziej rażącym naruszeniem normy kulturowej jest spożywanie mięsa w Wielki Piątek. Jednocześnie ponad połowa z wyrozumiałością odnosi się do tego, gdy ktoś jada mięso w pozostałe piątki Wielkiego Postu.

Zdaniem ponad połowy ankietowanych w ich najbliższym otoczeniu ludzie w większości przestrzegają rozróżnienia między karnawalem i postem - bawią się w karnawale, a zachowują odpowiednią powściągliwość w okresie postu. Sądzi tak wyraźna większość mieszkańców wsi, podczas gdy ponad połowa mieszkańców dużych miast wyraża opinię przeciwną - jest zdania, że ich sąsiedzi i znajomi nie przestrzegają tego zróżnicowania i zachowują się podobnie, niezależnie od tego, czy to jest karnawał czy post.

Wśród zachowań, które można uznać za odmienne od tradycyjnego modelu świętowania, Polacy najsilniej akceptują możliwość spędzania Świąt Wielkiejnocy czy Bożego Narodzenia poza domem, na wczasach lub wycieczkach. Dla większości badanych nie są niczym rażącym niedzielne zakupy w supermarkecie. Niespełna dwie trzecie ankietowanych w zasadzie nie ma nic przeciwko podejmowanej dobrowolnie pracy zarobkowej w niedziele i święta, a ponad połowa z wyrozumiałością traktuje niechodzenie do kościoła w niedziele lub święta. Natomiast dla ponad połowy respondentów rażącym naruszeniem poczucia przyzwoitości jest uczestnictwo w okresie Wielkiego Postu w hucznych zabawach lub weselach, a tym bardziej ich urządzenie. Dla większości ankietowanych rażącym naruszeniem zbiorowych norm jest również to, gdy ktoś w niedzielę bądź święto kościelne wykonuje prace remontowe lub porządkowe w domu czy ogrodzie.

Opracował

Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy w okresie Wielkiego Postu stara się Pan(i) jakoś ograniczać rozrywkę, rzadziej oglądać telewizję, nie chodzić na zabawy czy do kina, nie słuchać muzyki rozrywkowej itp, czy też jak wiele innych osób raczej nie zwraca Pan(i) na to uwagi?
1 - Staram się ograniczać rozrywkę; 2 - Nie zwracam na to uwagi (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	61	36	3	952
Płeć				
Mężczyźni	57	41	2	455
Kobiety	65	32	4	497
Wiek				
18-24 lat	75	25	0	147
25-34	67	32	2	172
35-44	57	40	3	182
45-54	55	42	3	179
55-64	59	38	3	132
65 lat i więcej	56	37	7	140
Miejsce zamieszkania				
Wies	72	25	3	348
Miasto do 20 tys.	62	36	1	102
20-100 tys.	59	38	3	199
101-500 tys.	53	46	1	180
501 tys. i więcej mieszk.	47	47	7	124
Wykształcenie				
Podstawowe	64	31	4	247
Zasadnicze zawodowe	67	32	1	295
Średnie	57	40	3	321
Wyższe	50	46	4	91
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	54	46	0	53
Prac. umysł. niż. szczebla	47	43	10	87
Pracownicy fiz.- umysł.	55	43	2	91
Robotnicy wykwalifikowani	59	38	3	61
Robotnicy niewykwalifik.	83	17	0	27
Rolnicy	82	12	7	48
Pracujący na własny rach.	58	41	1	48
Bierni zawodowo				
Renciści	62	34	4	96
Emeryci	55	41	4	183
Uczniowie i studenci	79	21	0	71
Bezrobotni	68	32	0	144
Gospodynie domowe i inni	57	43	0	40
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	47	45	8	145
społec. właścicieli	60	40	0	54
prywatnych i państwa	62	37	1	188
sekt. pryw. poza rolnict.	80	12	8	60
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	63	37	0	116
300-399	70	29	1	81
400-599	63	33	4	165
600-800	59	37	5	147
Powyżej 800 zł	52	47	2	156
Ocena własnych war. mater.				
Złe	60	37	3	290
Średnie	66	30	4	431
Dobre	54	45	1	231
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	72	26	2	65
Raz w tygodniu	75	23	2	455
1-2 razy w miesiącu	62	35	3	171
Kilka razy w roku	40	56	4	178
W ogóle nie uczestniczy	21	74	6	83
Poglądy polityczne				
Lewica	52	45	2	310
Centrum	71	27	2	243
Prawica	68	29	2	179
Trudno powiedzieć	58	37	5	218

Tabela 2. Patrząc na zachowania swoich sąsiadów i znajomych, jak Pan(i) ocenia, czy w Polsce jeszcze ma znaczenie rozróżnienie między okresem karnawału (zapustami), a okresem postu, czy też teraz ludzie zwykle zachowują się tak samo niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał? Czy, Pana(i) zdaniem, w Polsce obecnie: 1 - w większości ludzie przestrzegają postu, a bawią się w karnawale; 2 - zatarła się granica między postem i karnawalem, a ludzie zachowują się tak samo, niezależnie od tego, czy jest to post czy karnawał

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	56	39	5	954
Płeć				
Mężczyźni	59	38	3	455
Kobiety	53	41	6	499
Wiek				
18-24 lat	60	39	1	147
25-34	52	46	2	172
35-44	56	41	3	182
45-54	57	38	5	179
55-64	54	42	4	133
65 lat i więcej	56	29	15	140
Miejsce zamieszkania				
Wieś	68	27	5	348
Miasto do 20 tys.	58	47	7	102
20-100 tys.	58	35	7	200
101-500 tys.	41	57	2	180
501 tys. i więcej mieszk.	44	50	6	124
Wykształcenie				
Podstawowe	58	33	10	248
Zasadnicze zawodowe	58	38	3	295
Średnie	53	44	3	321
Wyższe	53	46	1	91
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	57	43	0	53
Prac. umysł. niż. szczebla	53	43	3	87
Pracownicy fiz.-umysł.	38	61	2	91
Robotnicy wykwalifikowani	55	40	5	61
Robotnicy niewykwalifik.	73	22	4	27
Rolnicy	68	25	8	48
Pracujący na własny rach.	58	38	3	48
Bierni zawodowo				
Rencisci	63	26	11	96
Emeryci	50	40	10	185
Uczniowie i studenci	68	32	0	71
Bezrobotni	58	42	0	144
Gospodynie domowe i inni	51	40	8	40
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	54	43	3	145
spółce właścicieli	55	40	5	54
prywatnych i państwa	51	47	2	188
sekt. pryw. poza rolnict.	70	20	10	60
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	70	27	3	116
300-399	64	28	8	81
400-599	48	48	4	165
600-800	51	47	2	148
Powyżej 800 zł	48	48	4	156
Ocena własnych war. mater.				
Złe	56	39	5	291
Średnie	57	39	5	431
Dobre	55	41	5	232
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	57	35	7	66
Raz w tygodniu	64	32	4	455
1-2 razy w miesiącu	57	39	5	171
Kilka razy w roku	45	51	4	178
W ogóle nie uczestniczy	31	61	8	83
Poglądy polityczne				
Lewica	51	46	3	310
Centrum	58	40	2	243
Prawica	59	36	5	180
Trudno powiedzieć	59	31	10	219

Tabela 3. Jak Pan(i) reaguje gdy ktoś w niedzielę robi zakupy w supermarkecie? 1 - W zasadzie nie mam nic przeciwko temu; 2 - Odpowiedź ambiwalentna; 3 - To mnie razii (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	75	9	15	951
Płeć				
Meżczyźni	77	8	15	455
Kobiety	74	10	16	496
Wiek				
18-24 lat	85	5	10	147
25-34	76	11	12	172
35-44	77	7	16	182
45-54	75	11	14	179
55-64	73	9	18	131
65 lat i więcej	65	12	23	140
Miejsce zamieszkania				
Wies	68	10	22	348
Miasto do 20 tys.	80	9	11	102
20-100 tys.	79	10	10	198
101-500 tys.	78	9	13	180
501 tys. i więcej mieszk.	82	7	12	124
Wykształcenie				
Podstawowe	70	9	20	245
Zasadnicze zawodowe	79	10	10	295
Średnie	73	10	17	321
Wyższe	83	5	12	91
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	79	6	14	53
Prac.umysł.hiz.szczebła	83	8	9	87
Pracownicy fiz.-umysł.	77	14	9	91
Robotnicy wykwalifikowani	74	11	15	61
Robotnicy niewykwalifik.	65	19	16	27
Rolnicy	63	8	29	48
Pracujący na własny rach.	77	5	17	48
Bierni zawodowo				
Renciści	72	10	18	96
Emeryci	71	9	19	182
Uczniowie i studenci	83	7	10	71
Bezrobotni	77	9	14	144
Gospodynie domowe i inni	78	2	19	40
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	79	10	11	145
społce właścicieli	78	11	11	54
prywatnych i państwa	75	10	15	188
sekt. pryw. poza rolnict.	63	10	27	60
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	81	6	13	116
300-399	68	13	19	81
400-599	71	13	15	165
600-800	78	6	16	147
Powyżej 800 zł	77	7	16	156
Ocena własnych war. mater.				
Złe	75	9	16	288
Średnie	73	10	17	431
Dobre	80	8	12	232
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	67	11	22	66
Raz w tygodniu	71	10	19	455
1-2 razy w miesiącu	77	10	13	171
Kilka razy w roku	84	8	9	176
W ogóle nie uczestniczy	85	7	8	83
Poglądy polityczne				
Lewica	84	6	10	310
Centrum	73	11	16	243
Prawica	67	9	24	180
Trudno powiedzieć	71	13	15	218

Tabela 4. Jak Pan(i) reaguje gdy ktoś organizuje wesele lub innego rodzaju huczne zabawy w okresie postu? 1 - W zasadzie nie mam nic przeciwko temu; 2 - Odpowiedź ambiwalentna; 3 - To mnie razii (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	31	10	59	951
Płeć				
Mężczyźni	36	10	54	455
Kobiety	27	10	64	496
Wiek				
18-24 lat	38	10	52	147
25-34	34	12	53	172
35-44	35	10	55	182
45-54	31	10	58	179
55-64	24	10	66	131
65 lat i więcej	21	5	74	140
Miejsce zamieszkania				
Wies	20	6	74	348
Miasto do 20 tys.	28	10	62	102
20-100 tys.	33	12	55	198
101-500 tys.	41	14	45	180
501 tys. i więcej mieszk.	48	8	44	124
Wykształcenie				
Podstawowe	18	6	76	245
Zasadnicze zawodowe	28	15	57	295
Średnie	38	10	52	321
Wyższe	49	2	49	91
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	46	1	53	53
Prac.umysł.hiz.szczebła	44	11	44	87
Pracownicy fiz.-umysł.	35	10	56	91
Robotnicy wykwalifikowani	37	9	54	61
Robotnicy niewykwalifik.	22	4	74	27
Rolnicy	12	12	75	48
Pracujący na własny rach.	30	10	60	48
Bierni zawodowo				
Renciści	22	8	70	96
Emeryci	27	8	64	182
Uczniowie i studenci	49	10	41	71
Bezrobotni	25	14	61	144
Gospodynie domowe i inni	25	9	66	40
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	44	8	48	145
społce właścicieli	35	11	54	54
prywatnych i państwa	33	8	59	188
sekt. pryw. poza rolnict.	8	10	82	60
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	38	6	56	116
300-399	18	7	75	81
400-599	25	11	64	165
600-800	34	7	59	147
Powyżej 800 zł	36	11	53	156
Ocena własnych war. mater.				
Złe	29	9	62	288
Średnie	29	9	62	431
Dobre	39	11	50	232
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	17	5	77	66
Raz w tygodniu	24	8	68	455
1-2 razy w miesiącu	26	13	61	171
Kilka razy w roku	45	14	41	176
W ogóle nie uczestniczy	63	6	31	83
Poglądy polityczne				
Lewica	39	14	47	310
Centrum	26	8	66	243
Prawica	28	5	68	180
Trudno powiedzieć	28	9	63	218

Tabela 5. Jak Pan(i) reaguje gdy ktoś w niedzielę lub święta kościelne
zajmuje się pracami remontowymi lub porządkowymi w domu lub
ogrodzie, np. wierci dziury w ścianach, trzepie dywany, kosi
trawnik itp. 1 - W zasadzie nie mam nic przeciwko temu;
2 - Odpowiedź ambiwalentna; 3 - To mnie razii

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	31	9	60	951
Płeć				
Mężczyźni	36	10	55	455
Kobiety	27	9	64	496
Wiek				
18-24 lat	31	15	55	147
25-34	32	10	59	172
35-44	36	11	52	182
45-54	37	5	58	179
55-64	26	7	67	131
65 lat i więcej	22	6	71	140
Miejsce zamieszkania				
Wies	22	8	71	348
Miasto do 20 tys.	32	8	60	102
20-100 tys.	36	13	52	198
101-500 tys.	39	9	52	180
501 tys. i więcej mieszk.	40	9	50	124
Wykształcenie				
Podstawowe	21	7	72	245
Zasadnicze zawodowe	32	9	59	295
Średnie	36	11	53	321
Wyższe	39	9	52	91
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	41	13	46	53
Prac.umysł.hiz.szczębla	48	3	50	87
Pracownicy fiz.-umysł.	43	20	37	91
Robotnicy wykwalifikowani	42	5	54	61
Robotnicy niewykwalifik.	22	6	71	27
Rolnicy	18	9	73	48
Pracujący na własny rach.	48	8	44	48
Bierni zawodowo				
Rencisci	25	5	70	96
Emeryci	24	9	67	182
Uczniowie i studenci	30	17	53	71
Bezrobotni	23	8	68	144
Gospodynie domowe i inni	19	5	76	40
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	44	5	51	145
społce właścicieli	31	17	51	54
prywatnych i państwa	44	12	44	188
sekt. pryw. poza rolnict.	17	7	76	60
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	25	9	66	116
300-399	23	6	71	81
400-599	31	8	61	165
600-800	32	7	61	147
Powyżej 800 zł	35	14	51	156
Ocena własnych war. mater.				
Złe	28	7	65	288
Średnie	28	8	64	431
Dobre	41	14	45	232
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	20	10	70	66
Raz w tygodniu	24	6	70	455
1-2 razy w miesiącu	32	11	57	171
Kilka razy w roku	43	15	43	176
W ogóle nie uczestniczy	56	10	34	83
Poglądy polityczne				
Lewica	40	12	48	310
Centrum	25	9	66	243
Prawica	25	6	70	180
Trudno powiedzieć	31	8	61	218